

Jakautuuko Suomi - Väestöpolarisaation vaikutukset koulutukseen?

KVS-foorumi/Oppilaitoksen rakenneuudistuksen johtaminen 2015-2016

Moduuli 1 10.11.2015

Ahlmanin kartano , Tampere

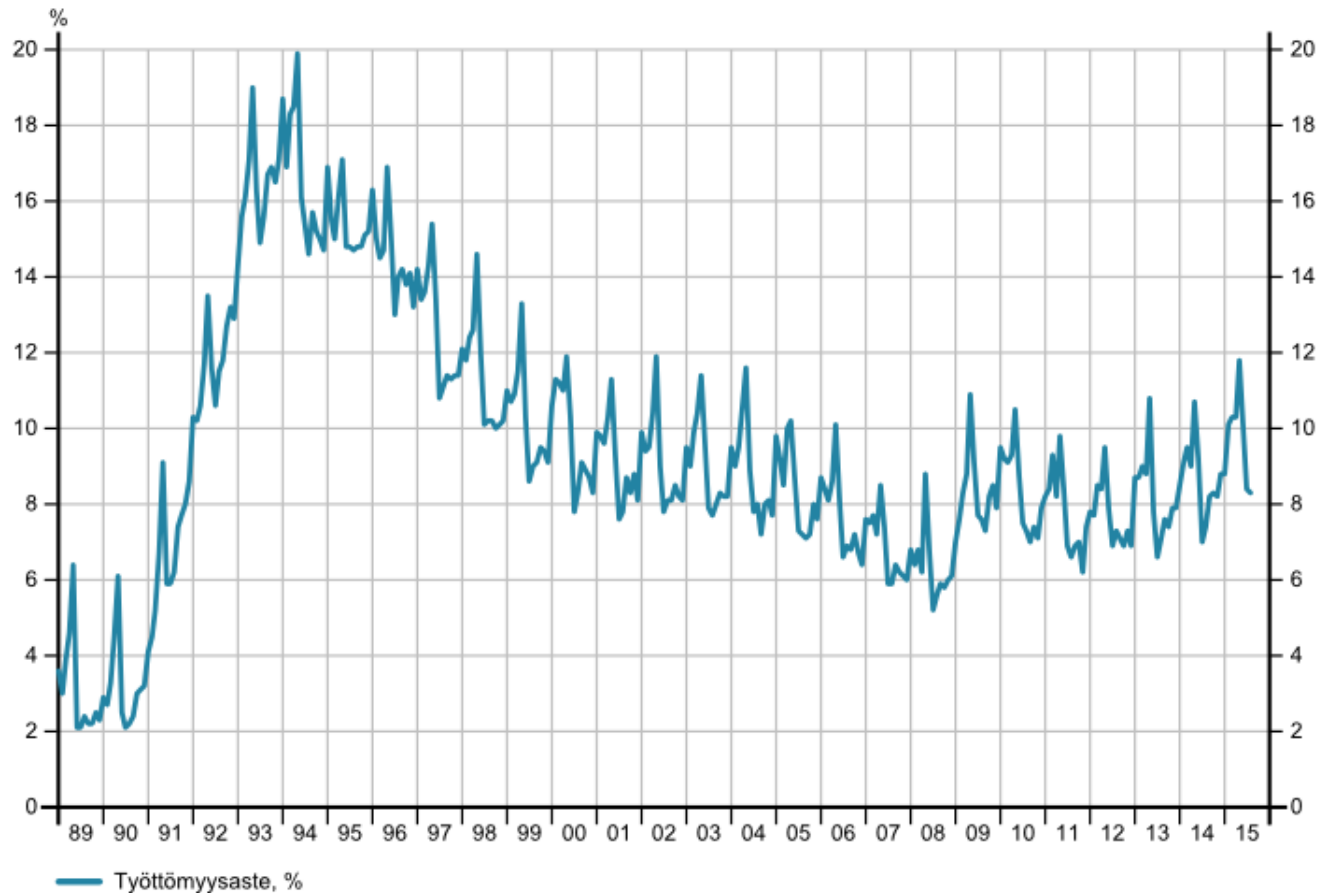
Kuntoutussäätiö
70 vuotta

Erikoistutkija Minna Mattila-Aalto, VTT, KM
minna.mattila-aalto@kuntoutussaatio.fi
gsm 040 837 2057

Puheenvuoroni sisältö

- ▶ Eriarvoistuminen - tunnuslukuja:
 - työ ja toimeentulo
 - koulutus ja oppiminen
 - systeminen syrjäytyminen
 - huono-osaisuuden kasautuminen
- ▶ Vastaus kysymykseen ”Jakautuuko Suomi?”
- ▶ Yhteinen pohdinta siitä, miten kansalaisten eriarvoistuminen vaikuttaa koulutuksen tulevaisuuteen?

Työttömyysaste kuukausittain 1989-2015

Tilastokeskus / Työvoimatutkimus

Indikaattorin kuvaus

Työttömyysaste on työttömien prosenttiosuus saman ikäisestä työvoimasta. Virallinen työttömyysaste lasketaan 15-74-vuotiaiden työttömien prosenttiosuutena saman ikäisestä työvoimasta. Työtön on henkilö, joka tutkimusviikolla on työtä vailla, on etsinyt työtä aktiivisesti viimeisen neljän viikon aikana palkansaajana tai yrittäjänä ja voisi vastaanottaa työtä kahden viikon kuluessa. Myös henkilö, joka on työtä vailla ja odottaa sovitun työn alkamista kolmen kuukauden kuluessa, luetaan työttömäksi, jos hän voisi aloittaa työn kahden viikon sisällä. Työttömäksi luetaan myös työpaikastaan toistaiseksi lomautettu, joka täyttää em. työnhaku- ja työnvastaanottokriteerit. Työvoimaan kuuluvat kaikki ne 15-74 -vuotiaat henkilöt, jotka tutkimusviikolla olivat työllisiä tai työttömiä.

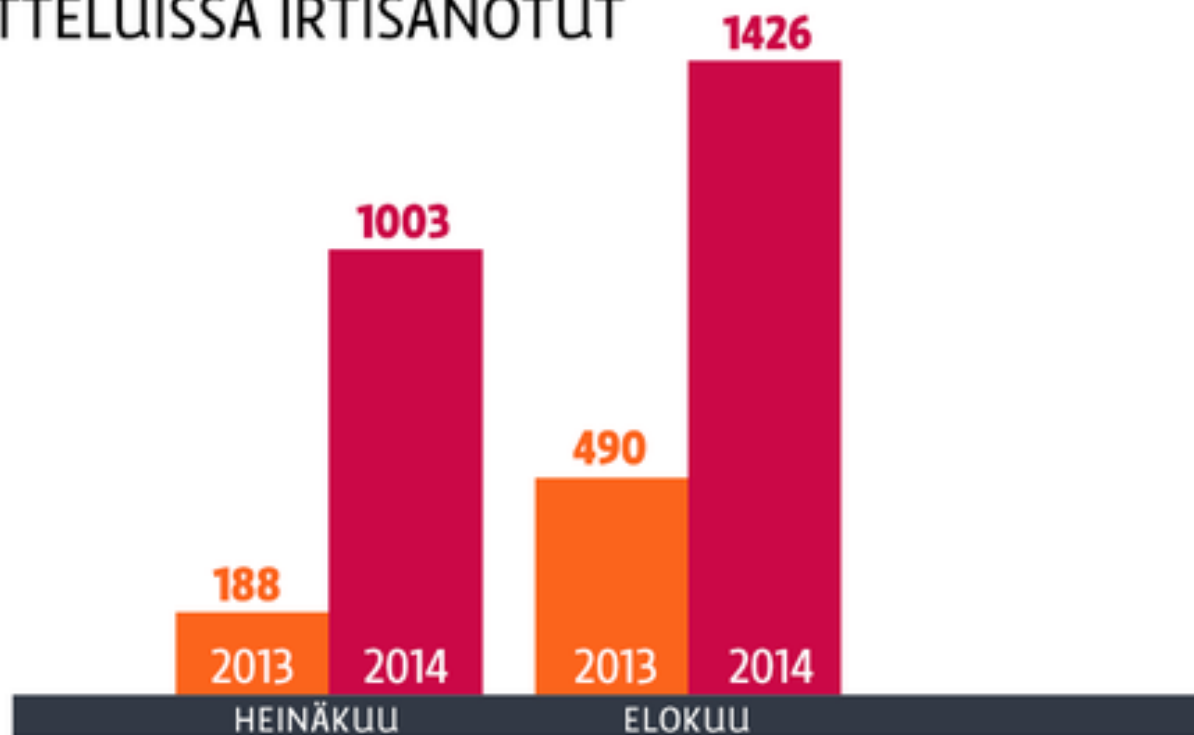
Työ toimeentulon lähteenä - muutokset kuluneen vuoden aikana

- ▶ syyskuussa 2015 oli 225 000 työtöntä (virhemarginaali $\pm 18\ 000$) ,
7 000 enemmän kuin vuotta aiemmin.
työttömiä naisia > 12 000 enemmän; miehiä < 4 000 vähemmän kuin vuotta aiemmin
- ▶ työttömyysaste oli 8,4 prosenttia
> 0,2 prosenttiyksikköä enemmän kuin vuotta aiemmin
- ▶ työttömyyden kasvu 9,3 %
- ▶ työttömien työnhakijoiden määrä on lisääntynyt 15,5 %;
vuoden työttömänä olleet lisääntyneet 20,5 %.
- ▶ Suomi putosi työttömyystilastossa EU:n keskiarvon alle yhdessä Itävallan ja Ranskan kanssa (EU:n keskiarvo laski 10,2:sta 9,5 prosenttiin; Kreikassa ja Espanjassa työllisten määrä nousi.)

Irtisanomiset ovat lisääntyneet ja korvanneet lomautukset

YT-NEUVOTTELUISSA IRTISANOTUT

LÄHDE: SAK

Kuva: Yle Uutisgrafiikka

Työttömyyden kokemus laajenee ja kesto pitenee

- ✓ Vuonna 2014 työttömänä oli 650 000 henkilöä, joista toisilla työttömyys alkoi ja toisilla loppui.
- ✓ Miljoona suomalaisperhettä kokee työttömyyden vuosittain.
- ✓
 - 1/2 vuoden työttömyyden jälkeen 45 %,
 - 1 vuoden työttömyyden jälkeen 26 %,
 - 2 vuoden työttömyyden jälkeen 10 % työllistyy suoraan avoimille markkinoille, lähes puolet jää kokonaan työelämän ulkopuolelle.
- ✓ Pitkäaikaistyöttömyys kestää keskimäärin 12 vuotta, jos ei huomioida työttömyyden katkaisevia koulutuksia ja kursseja. Tyypillinen pitkäaikaistyötön yli 60-vuotias mies.

”Totuus”* työstä ja työllisistä

Työttömiä työnhakijoita oli syyskuussa 2015

- 337 400 työtöntä työnhakijaa
- 45 000 alle 25-vuotiasta työtöntä työnhakijaa
- 113 000 pitkäaikaistyötöntä
- 31 500 ulkomaalaista työtöntä työnhakijaa

Koko väestön työllisiin suhteutettuna työtä tekemättömien kansalaisten määrä on n. 55%.

Työllisistä lähes puolet on julkisen sektorin tehtävissä.

TEM työvälitystilastot syyskuu 2015. *) Työvoimatilastoissa näkyvät vain ne, jotka ovat kirjautuneet työvoimatoimiston asiakkaiksi ja hakeneet aktiivisesti työtä viimeisen 4 viikon aikana. Kaikkein heikoimmassa asemassa olevat eivät näy työvoimatilastoissa - eivät myöskään toimeentulo- tai opintotuella elävät.

Työttömien koulutusaste

▶ perusasteen koulutuksen saaneet työttömät	35 000
▶ keskiasteen koulutuksen saaneet työttömät	42 500
▶ ylempi korkeakouluaste tai tutkijakoulutus	23 200
▶ < 25-vuotiaat/ alempi tai ylempi korkea-aste tai tutkijakoulu	2 000

Lähde: TEM tilastot 2015

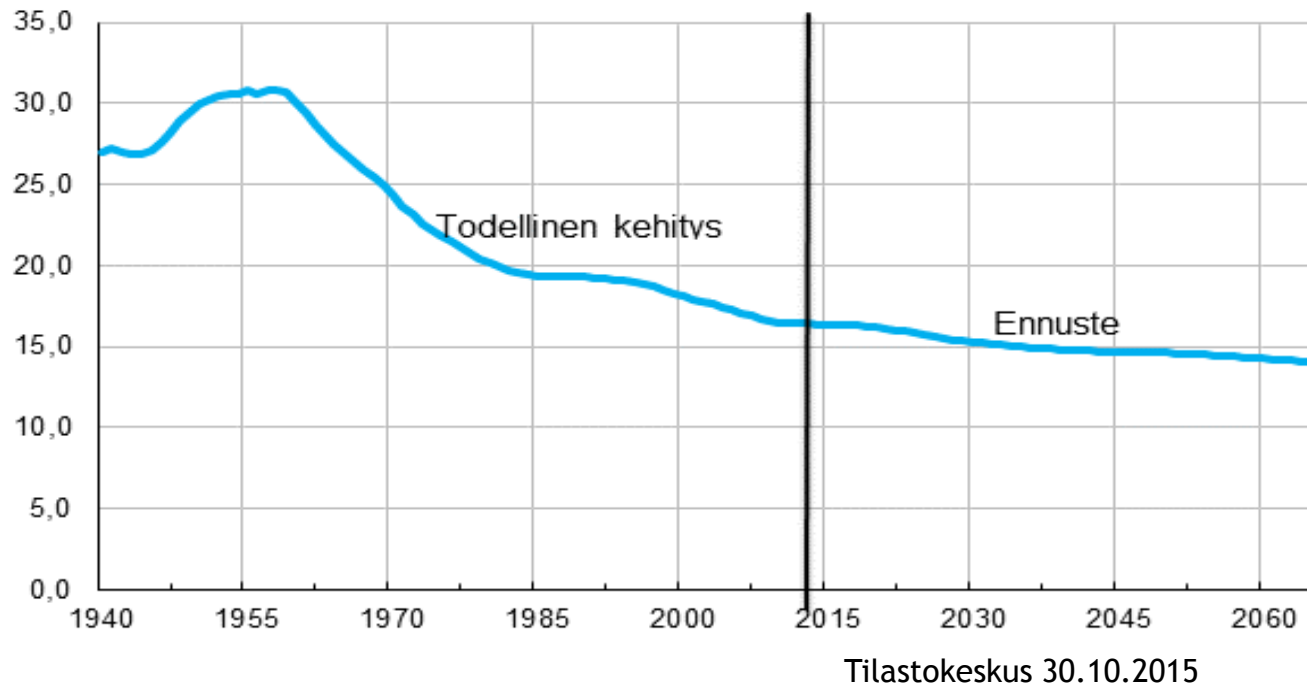
Oppimisen ongelmat vaikeuttavat kouluttautumista ja työllistymistä

- ▶ Suomessa on noin 600 000 aikuista, joilla on vaikeuksia selviytyä lukemisesta ja laskemisesta työssä, opiskeluissa ja arjessa. Tietoteknisessä ongelmaratkaisussa heikot taidot lähes miljoonalla.
- ▶ Heikot perustaidot painottuvat ikääntyneisiin, joille erityisesti sähköiset palvelut ja arjen asiat voivat tuottaa hankaluuksia.
- ▶ 40 % niistä 16-29-vuotiaista, joiden perustaidot eivät ole vahvat, eivät ole koulutuksessa tai työssä.
- ▶ Heikoista perustaidoista kärsivät osallistuvat aikuiskoulutukseen vähemmän kuin muualla Pohjoismaissa.

Lähde: Malin ym. 2013: PIAAC 2012. Kansainvälisen aikuistutkimuksen ensituloksia; OECD:n maakatsaus; Lyly-Yrjänäinen ym. 2015: Osaamisen ja elinikäisen oppimisen Suomi - riittävätkö kaikkien perustaidot? Työpoliittinen aikakauskirja 3/2015.

Tutkija, VTM Johanna Korkeamäki, Kuntoutussäätiö ^{13.11.2015}

Tulevaisuudessa on yhä vähemmän työikäisiä

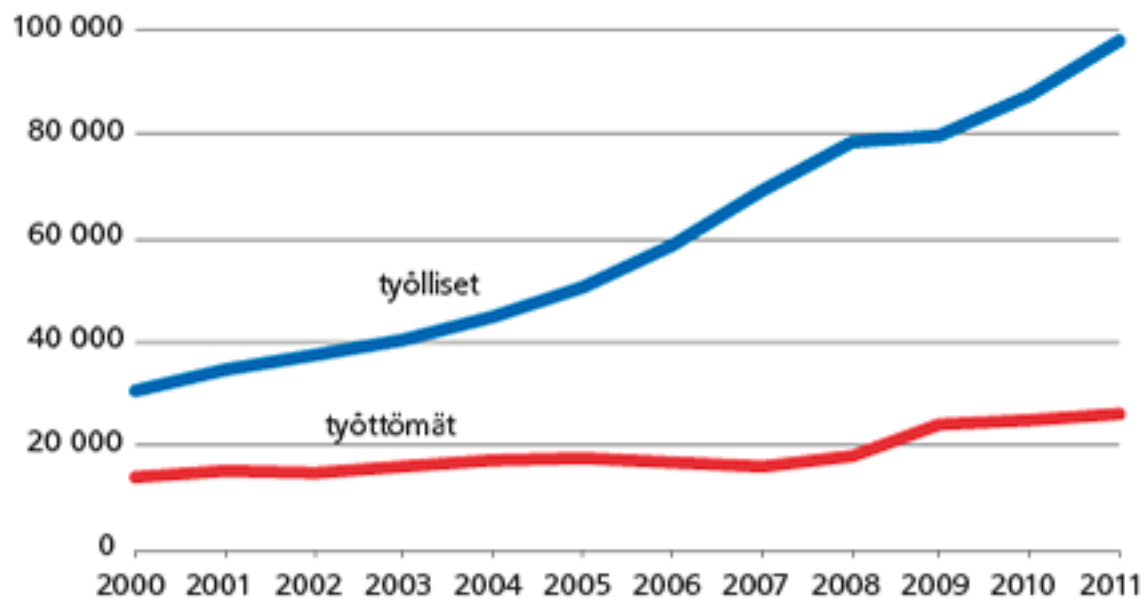
Väestöennusteen mukaan Suomessa olisi vuonna 2030 alle 15-vuotiaita henkilöitä 882 000. Yhtä vähän heitä on ollut vuonna 1894.

Työelämään haluavia on paljon

- ▶ > 30 000 osatyökykyistä työhalukasta ilman työtä
- ▶ 70 000 työhön haluavaa vammaista
- ▶ tuhansia työikäisiä, jotka eivät työllisty oppimisvaikeuksien vuoksi

Lähde: Kuntoutussäätiö: Jamit- ja TEMPO-hanke, www.oppimisvaikeus.fi

Vieraskieliset 18-64 -vuotiaat työlliset ja työttömät

Työssäkäyntitilastot. Tilastokeskus.

Työikäiset vieraskieliset Suomessa

- ▶ Vuodesta 2000 vieraskielisten määrä on kasvanut 169 %; suomenkielisten 1,5 %.
- ▶ Maahanmuuttajista 78 % on työikäisiä; suomalaisista 64 %

Ei ole olemassa mitään yhtä maahanmuuttajuutta

Maahanmuuton syyt
Pakolaisuus
Turvapaikan hakeminen
Paluumuutto
Perhe
Työ
Opiskelu

Ulla Buchert, tutkija, VTT, Kuntoutussäätiö ulla.buchert@kuntoutussaatio.fi

Väestömuutos

Kansalaisuus	N	%
Viro	48 354	22
Venäjä	30 619	14
Ruotsi	8 288	4
Kiina	7 559	3
Somalia	7 381	3
Thaimaa	6 864	3
Irak	6 795	3
Turkki	4 508	2
Britannia	4 280	2
Saksa	4 044	2
Muu	90 983	42
Yhteensä	219 675	100

Äidinkieli	N	%
Venäjä	69 614	22
Eesti, viro	46 195	15
Englanti	16 732	5
Somali	16 721	5
Arabia	14 825	5
Kurdi	10 731	3
Kiina	10 110	3
Albania	8 754	3
Persia	8 103	3
Thai	8 038	3
Muu	100 483	33
Yhteensä	310 306	100

Lähde:
Tilastokeskus 2015:
Väestö,
Väestörakenne.
www.tilastokeskus.fi.

Maahanmuuttajan työllistymiseen vaikuttavat

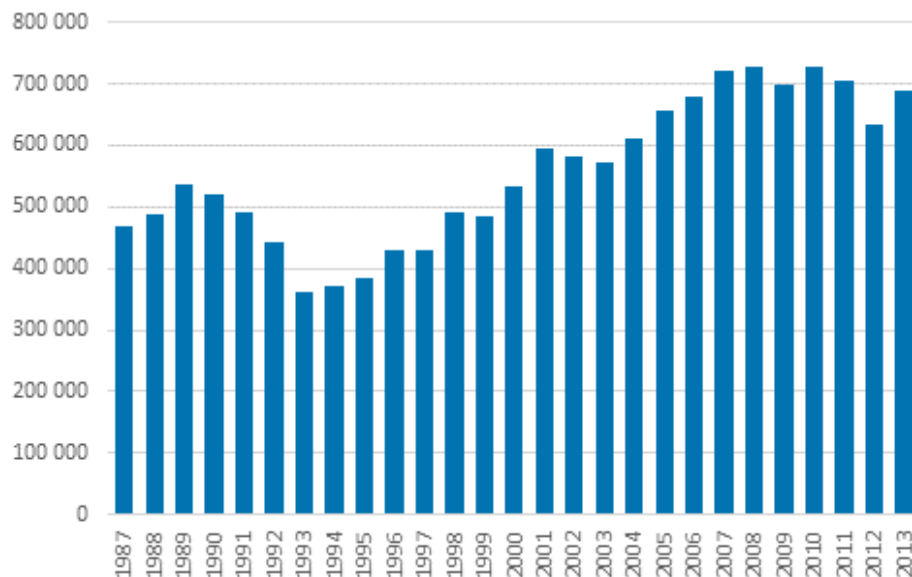
- ▶ sukupuoli - naiset miehiä useammin työttömiä
- ▶ koulutus
- ▶ pitkäaikainen työttömyys Suomessa
- ▶ kielitaito
- ▶ maahanmuuttoikä - nuorena tulevat työllistyvät, 37-ikävuoden täyttämisen jälkeen työllistyminen heikkenee

Ramboll (2011) Maahanmuuttajien työllistymisen esteet - kohti ennakoivaa ja vaikuttavaa verkostotyötä. Sisäasiainministeriön julkaisu 13/2011.

Pienituloisten määrä kasvaa

- ▶ Pienituloisiksi henkilöiksi määritellään kansainvälisten suositusten mukaisesti ne henkilöt, jotka kuuluvat kotitalouteen, jonka täysin vastaavat tulot ovat pienemmät kuin 60 % vastaavasta mediaanitulosta:

tulot 1990 e/kk/yhden hengen talous

Pienituloisten määrä Suomessa vuosina 1987-2013

Pienituloisuusindikaattorit eivät kuvaa absoluuttista toimeentulon tasoa, vaan pieni- ja keskituloisten välistä tuloeroa. Pienituloisilta puuttuu varallisuus ja muu keskitasoinen elintaso: **elävät köyhyysriskissä**

Tuloerot ovat kasvaneet

- ▶ Tuotannontekijätulojen eli tuotantotoiminnasta ja omaisuudesta saatujen palkka-, yrittäjä- ja omaisuustulojen erot ovat kasvaneet.
- ▶ OECD-maiden rikkain kymmenes ansaitsee 9,5 kertaa enemmän kuin köyhin kymmenes

Lähde: Tilastokeskus 2015; OECD Regulatory Policy Outlook 2015

Suomalaisia elää köyhyysriskissä

- ▶ Köyhyyttä määriteltäessä on tulojen lisäksi varallisuus, kulutustarpeet, velkaisuus ja ehkä myös ihmisten omaa kokemusta kuvaava tieto.
- ▶ Suomalainen köyhyys on suhteellista köyhyyttä.

Mitä pienemmät tulot, sitä vaikeampaa on ylläpitää nyky-yhteiskunnassa normaalia elintasoja ja elämäntapaa.

- ▶ EU on sisällyttänyt strategia 2020 -tavoitteisiinsa köyhyys- ja syrjäytymisriskin vähentämisen. Tavoitteen toteutumisen seurannan mahdollistamiseksi kyseinen riski on määritelty pienituloisuuden, materiaalsen elintason ja työllisyyden perusteella.

Leipäjonot ovat pidentyneet

- ▶ Leipäjonot ovat välttämättömiä jopa yli 20 000 suomalaiselle
 - 38 %:lle eläkeläisistä
 - 38 %:lle työttömistä ja lomautetuista
 - 10 %:lle maahanmuuttajista

Kävijöistä 78 % yli 46-vuotiaita ja > 50 % yksineläjiä

- ▶ Joka neljäs leipäjonossa kävijä kokee yksinäisyyttä (muusta väestöstä n. 3 %).
- ▶ Kolmannes ei luota viranomaisiin/ihmisiin.
- ▶ Puolet eivät koe saavansa kunnalta riittävästi tukea.

Terveyserot ovat kasvaneet 1990-lamasta lähtien

- ▶ sosiaalinen asema ja koulutustaso ovat yhteydessä pitkäaikaissairastavuuteen, koettuun terveyteen ja suurempaan kuolleisuuteen
- ▶ fyysisesti sairastuneilla on riski sairastua psyykkisiin ongelmiin ja riippuvuuksiin; vakaviin psyykkisiin sairauksiin sairastuneilla on usein myös fyysisiä sairauksia ja oireita
- ▶ sairastuminen eristää
- ▶ sairaus köyhdyttää, mikä heikentää tehokkaasti ihmisten toimintakykyä.
- ▶ psyykkisten sairauksien, vähäisten sosiaalisten taitojen, sosiaalisen toiminnan ja sosiaalisten verkostojen välillä on kiinteä sidos
- ▶ aineelliset elinolot ja terveyskäyttäytyminen jouduttavat terveyserojen kasvua.

Lähde: Hiilamo ym. 2011

Huono-osaisuuden kasautuminen käynnistää syrjäytymisen

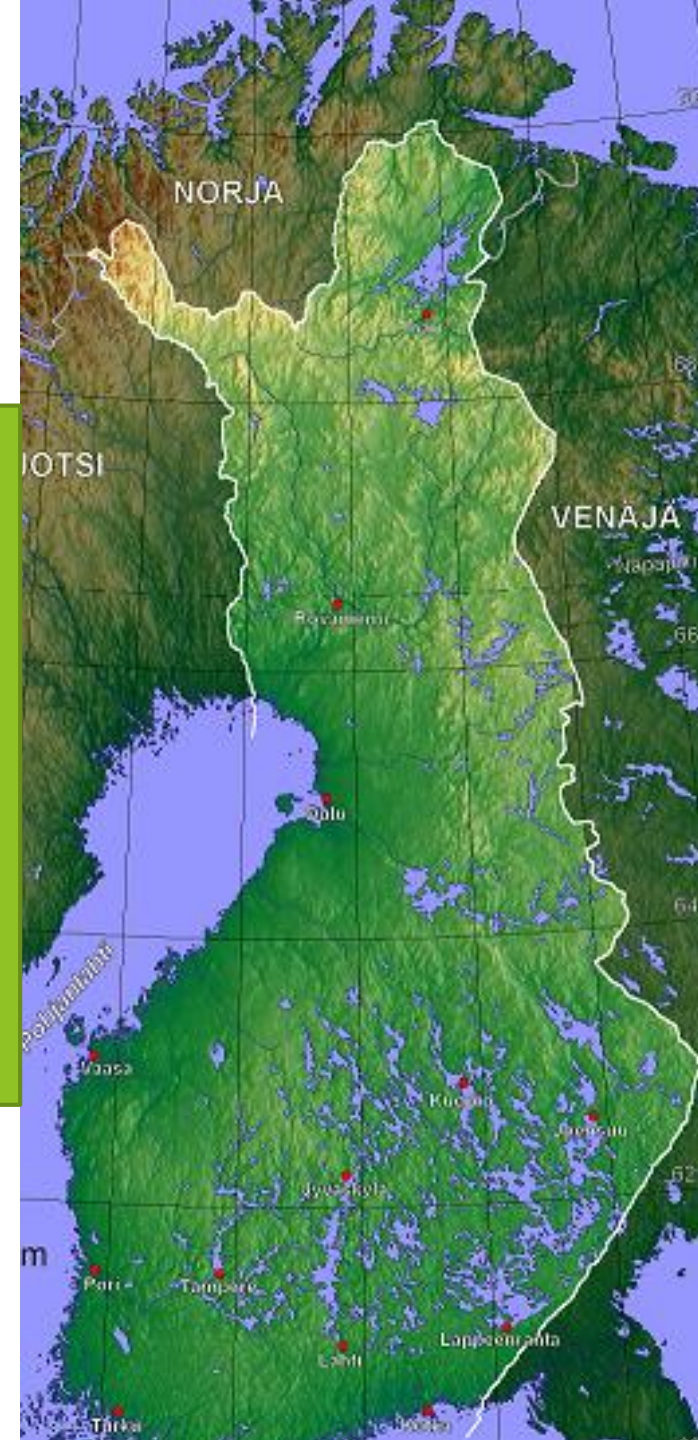
- ▶ Syrjäytyminen on dynaaminen prosessikäsite
- ▶ Syrjäytymisen määrittely on ongelmallista.
- ▶ Syrjäytymisen tilastollinen mittaaminen on hankalaa. Esim. EU-SILC (European Union Statistics on Income and Living Conditions) -aineistosta julkaistuissa analyyseissä ei toistaiseksi ole onnistuttu kuvaamaan eikä tutkimaan syrjäytymisen dynamiikkaa.

Syrjäytyneet nuoret ja nuoret aikuiset

- ▶ Pekka Myrskylän tutkimuksessa (2011) syrjäytymisellä viitataan opiskelemattomiin ja työttömiin nuoriin, jotka eivät myöskään ole työttöminä työnhakijoina, eläkkeellä, varusmiespalveluksessa tai perhevapailla. Siten he putoavat myös yhteiskunnan palveluiden ulkopuolelle.
- ▶ Työmarkkinoiden ja koulutuksen ulkopuolella olevista 15-29-vuotiaista nuorista 32 000:lla on vain perusasteen tutkinto. Vajaat 40 prosenttia heistä oli viiden vuoden seurantajakson jälkeen edelleen samassa asemassa.
- ▶ Huostassa olleen nuoren todennäköisyys olla työmarkkinoiden tai opiskelun ulkopuolella on 4-5 kertaa suurempi kuin kaikilla 15-24-vuotiailla nuorilla.
- ▶ Syrjäytyminen siirtyy osittain sukupolvelta seuraavalle. Syrjäytyneellä vanhemmalla on yleensä vähän koulutusta.

Polarisaatio lisääntyy

SUOMI JAKAUTUU

Huono-osaisuus kärjistyy

KOSKA

- ▶ hankalia ongelmia (wicked problems) siirretään palvelujärjestelmän osasta toiseen
 - ▶ palvelupäätöksiä siirretään tulevaisuuteen
 - ▶ palveluihin pääsyyn liittyy poiskäännättämistä/syrjintää
 - ▶ palvelut ovat alimitoitettuja
 - ▶ tiettyihin asiakkaisiin liitetään kielteinen leima
 - ▶ asiakkaiden motivaatioita epäillään
 - ▶ asiakkaan kokemus tarpeistaan ohitetaan
 - ▶ yhteiskunta individualisoituu
- Voidakseen olla palvelussa pitää sopeutua palveluun ja palvelujärjestelmään.
- Heikommassa asemassa olevien kansalaisten mahdollisuudet aktiiviseen toimijuuteen ja kansalaisuuteen?

Polarisaation ehkäisemisen ydinkysymys 1: politiikan preferenssit

- ▶ Preferenssi tarkoittaa etusijaa ja -oikeutta.
- ▶ Talouskasvun tulisi olla keino perimmäisten motivaatioiden toteuttamiseen.
- ▶ Mitkä asiat asetetaan etusijalle?

Polarisaation ehkäisemisen ydinkysymys 2: kansalaisten kyvykkyys

- Elämän hyvinvointi riippuu ihmisen toimintamahdollisuuksista ja -kyvyisyyksistä (capabilities).
- Kansakunnan kyvykkyys riippuu siitä, minkälaisia mahdollisuuksia ihmisillä on valita arvokkaana pitämänsä toiminnan, tekemisen ja olemisen yhdistelmä, jonka avulla he voivat tehdä erilaisia hyvänä pidettyjä asioita.

Amartya Sen (1978) Rational Fools: A Critique of the Behavioral Foundation of Economic Theory

UUDET LIIKENNEMERKIT

ROPPANEN NIMI
PARETSKOI & KOIVISTO OY 100021

LIIKENNEMERKIT LAUDETUAT YHTEISKUNNAN KEHTYKSEN MYDIA
ENSII VIKOLLA TULEE KAYTTAON JOURKO UUSIA LIIKENNEMERKKEJA, JOITA
TARVITLAN VAROTTAMAAN JA OPASTAMAAN UUDENLAISISSA LUOKA- JA KAAKATILANTEISSA

Varokaa hallituksen
pakkolakeja

Kolmikanta-alue
päättyy

Vaarallinen
tuottovuusloikka

Varokaa
turvaverkkojen
läpi putoavia
kansalaisia

Hallituspuolueen
hajottaminen
kielletty

Ei ylimääräisiä
yleiskokouksia

Varokaa
leipäjonoja

Varakkaat
katsokaa
muualle

Pakolaisia

Varokaa
someralvoa